

Huishoudelijke voorlichting aan allochtonen

Interviews: LOUISA BOSKER

Cambodjaanse vluchtelingen vormen tot nu toe de laatste groep in de rij allochtonen, waarvoor de Huishoudelijke en Konsumentenvoorlichting (HVP) een voorlichtingsaanbod ontwikkeld heeft. In '84 is voor deze groep door de stichting *Projekt Opvang Vluchtelingen (POV)* een voorlichtingsprogramma opgezet, waarin drie leerkrachten van de HVP uit regio Zuid hebben meegedraaid. Louisa Bosker sprak met Maria van Deursen en Annelies Hubers (HVP) en Liesbeth Wijburg (POV) over het verloop van dit project.

Hoe is dit project ontstaan?

Tijdens het verblijf in het opvangcentrum bleek al gauw dat het gebruikelijke taal- en introductieprogramma voor deze groep van Cambodjanen onvoldoende zou zijn. De leeftijden, opleidingsniveau's en achtergronden van de 28 mannen, vrouwen en kinderen liepen sterk uiteen. Bovendien had de groep tijd nodig om bij te komen van het langdurige verblijf in kampen. Vandaar dat besloten is tot het opzetten van een intensief voorlichtingsprogramma van een jaar. Tijdens de drie maanden in het opvangcentrum is wel een begin gemaakt met het geven van taallessen en informele introductie. In de gemeente Oss, waar de groep daarna gehuisvest werd, startte vervolgens het intensieve programma met een heel team van deskundigen: taaldocenten, een maatschappelijk werker, een krècheleider, tolken en HVP-leerkrachten.

Hoe werd het programma opgezet?

De doelstellingen van het project waren vrij algemeen geformuleerd in termen van "sociale weerbaarheid" en "zelfredzaamheid in de Nederlandse samenleving". In eerste instantie is besloten om de "thematisch-koncentrische werkwijze" te hanteren. Dit hield in dat we een maand lang aan een bepaald thema aandacht zouden besteden, het dan een poosje lieten

rusten om het in een later stadium weer op te pakken. Beginnend met de meest simpele dingen en kijkend naar de groep hoe daarop gereageerd wordt, kun je zo steeds dieper op een thema ingaan.

Voor het eerste halfjaar hadden we thema's als: veiligheid, voeding, betaalmiddelen gepland en voor het tweede halfjaar: onderhoud apparatuur, gezonde voeding door het jaar heen en financieel behaer. De taaldocenten zouden een bepaald thema vanuit de taalkant benaderen en wij zouden in dezelfde periode het thema dan vanuit de huishoudkunde invullen.

Aldus de opzet... maar hoe verliep dat in de praktijk?

Al snel werd duidelijk dat allerlei financiële aangelegenheden en formulierenrompslomp de meeste vragen oproepen. Geen wonder ook. Voordat ze hier in Nederland kwamen hadden ze geen cent en nu kregen ze ineens een eigen budget te besteden en werden ze gekonfronteerd met de hele papierwinkel van formulieren die ons land rijk is.

Uiteindelijk hebben we toch gekozen voor het zoeken van aansluiting bij de dingen waar de mensen zelf mee aan kwamen dragen en hebben we de thematisch-koncentrische aanpak gedeeltelijk losgelaten. De relatie tussen de taal- en voorlichtingslessen was dan ook niet altijd aanwezig in de behandeling van de thema's. Zo zijn er ook thema's zeer uitvoerig en andere nauwelijks behandeld. Met name het financiële gebeuren heeft veel tijd opgeslokt.

Voor veel onderwerpen was het niet nodig om zo eenvoudig mogelijk te beginnen, er bleek dan voldoende basiskennis aanwezig. Er bestond ook een soort van weerstand om over onderwerpen als hygiëne te praten. Hierbij hadden ze het gevoel voor dom versleten te worden.

Voor groepen Marokkanen, Turken en Spaanstaligen bestaat er inmiddels een groot

assortiment aan voorlichtingsmaterialen, maar voor Cambodjanen was er nog niets.

't Was roeien met de riemen die je had. Tijd om zelf materialen te ontwikkelen was er niet. Dus hebben we zoveel mogelijk gebruik gemaakt van allerlei bestaande materialen zoals diaserie's, posters, fotomateriaal en dergelijke. Weliswaar niet speciaal voor Cambodjanen gemaakt, maar met enige aanpassing toch bruikbaar. Het schriftelijk materiaal dat de mensen mee naar huis kregen maakten we wel zelf.

Voor het onderwerp financiën maakten we gewoon gebruik van girokaarten, rekeningen enz. Voor een deel droegen de mensen de materialen, aan de hand waarvan gewerkt werd ook zelf aan. Allen hadden inmiddels een zelfstandige huishouding en kwamen dus met allerlei zaken in aanraking. Onze taak was dan om deze individuele zaken in een ruimer kader te plaatsen en zo het probleem te veralgemeniseren.

Werken met mensen uit een ander land vereist dat je goed op de hoogte bent met hun achtergronden en het niveau van de groep.

Wij kregen de informatie over Cambodja van de POV: het land, de geschiedenis, politieke, kulturele, religieuze en economische achtergronden van de groep. Op deze informatie moesten we varen, maar het beeld van een laag ontwikkelde groep uit het hooggebergte van Cambodja bleek helemaal niet te kloppen.

De mensen waren veel slimmer dan ons was voorgespiegeld. Alleen waren de meesten niet gewend aan een lessituatie. Het onderwijs in Cambodja ligt al vanaf 1975 stil en ook vóór die tijd had niet iedereen de mogelijkheid tot het volgen van onderwijs. Maar met de ervaringen, die ze in de tocht wel heel harde leerschool in de Cambodjaanse vluchtelingenkampen hadden opgedaan, waren ze in staat snel informatie op te pikken en er iets mee te doen.

Hoe verliep het leggen van contacten tussen de leerkrachten van de HVP en de groep Cambodjanen?

Er bestond in eerste instantie grote weerstand tegen de HVP. Wij hadden niet alleen verkeerde informatie over hen gekregen, maar wij waren zelf ook niet goed bij de groep geïntroduceerd. Hun beeld van huishoudelijke voorlichting ging niet verder dan leren koken, poetsen en dergelijke. Daarvan hadden ze het idee dat ze het zelf wel konden. Toen duidelijk werd dat huishoudelijke voorlichting meer omvatte, verdween ook de weerstand.

Voor ons was de groep onbekend, maar de mensen zaten zelf ook in een volkomen nieuwe situatie, wisten niet wie wie was en wat ze van iedereen konden verwachten. Je was een van de velen die van alles met hun wilde. Ze voelden zich ontzettend opgelaten door al deze aandacht en de hoeveelheid geld die aan hen besteed werd. In het begin kregen we wel

Vertrouwensrelatie

Het hebben van een vertrouwensrelatie met de mensen is een essentieel punt bij het geven van voorlichting. Maar hoe krijg je een goed contact met een groep die jouw taal niet spreekt? Roswitha Weiler, cultureel antropologe aangetrokken door WVC voor het schrijven van een evaluatierapport over het project Oss:

Als gevolg van de taalbarrière bepalen de meer uiterlijke dingen de eerste indrukken. Dan is het bijvoorbeeld erg belangrijk welke maatschappelijke positie je bekleedt, hoe oud je bent en hoe je je kleedt.

Over hoe je je moet opstellen om een goed contact tot stand te laten komen is moeilijk iets concreets te zeggen. Het is zeker niet zo dat je dat bereikt met een joviale houding van „wij vrienden onder elkaar“. Dat haalt je eigen professionaliteit onderuit, waardoor jouw boodschap minder geloofwaardig wordt.

Verschillen in omgangsvormen zijn in het begin nog niet bespreekbaar, dus dat vraagt om extra zorgvuldigheid. Voor Cambodjanen is bijvoorbeeld het hoofd heilig, zijn de voeten ook letterlijk de laagste lichaamsdelen en is lichamelijk contact in het openbaar taboe... dus geen joviaal duwtje of een bemoedigende klap op de schouder, kinderen niet over het hoofd aaien en niet onderuitgezakt gaan zitten met de voeten op tafel. Heb je eenmaal een goed contact met de mensen kunnen opbouwen, dan liggen dit soort dingen minder gevoelig en worden ook bespreekbaar.

eens de reactie dat ze liever nog een paar familieleden zagen overkomen dan al die aandacht voor hen.

Wat het werken in het begin ook niet eenvoudiger gemaakt heeft, maar daar zijn we pas later achter gekomen, was het experimentele karakter van het project. Afhankelijk van de resultaten met deze groep zou WVC beslissen of er zich nog meer groepen Cambodjanen in Nederland zouden mogen vestigen. Die beoordelingsfase heeft enorme spanningen veroorzaakt. Hier konden wij als leerkrachten weinig aan doen.

Belangrijk in het werken met dit soort groepen is altijd weer dat ze duidelijk weten waar jij voor komt. Je gaat vertrouwelijk met ze om maar je blijft de lerares, omdat ze je als zodanig willen zien. 't Formele is voor hen belangrijk. Je moet je niet opstellen als vriendin; daar ben je niet voor ingehuurd en dat kun je ook nooit waarmaken.

Wat is de rol van tolken bij het werken met allochtonen?

Het welslagen van de voorlichting ligt voor een belangrijk deel in handen van de tolk. Hij of zij vervult niet alleen de rol van vertaler, maar moet ook in staat zijn een brug te slaan tussen de voorlichter en de groep. In Oss hebben we met een mannelijke en een vrouwelijke tolk gewerkt. De vrouwelijke tolk had een persoonlijke band met de Cambodjanen, wist een juiste inschatting te maken van de dingen die ze wel of niet zouden begrijpen en wat voor hun onbekend was en wat niet. Zij vervulde een duidelijke brugfunctie en heeft zeker bijgedragen aan het leggen van goede contacten met de groep. De mannelijke tolk trad veel

meer op in de rol van leraar. Tegen hem zagen de mensen op. Hij vertaalde sneller dan wij vertelden en vertrouwde onze deskundigheid ook niet op bepaalde gebieden, wij waren immers vrouwen... In feite zag hij het hele project niet zitten. Toen we merkten dat de mannelijke tolk een duidelijke barrière vormde in het werken met de groep, heeft hij alleen het schriftelijke vertaalwerk verzorgd.

In het werken met bijvoorbeeld Marokkaanse of Turkse groepen vormen de man-vrouwverhoudingen vaak een heel gevoelig punt.

De Cambodjanen maakten op ons een vrij geëmancipeerde indruk. Tot deze opstelling werden ze waarschijnlijk ook genoodzaakt door de situatie hier. Het programma was enorm zwaar, er bleef zo weinig privétijd over, dat mannen en vrouwen beiden thuis de handen uit de mouwen moesten steken. We werkten met gemengde groepen, ook dat heeft nooit voor veel problemen gezorgd. Natuurlijk merkte je bij bepaalde onderwerpen, die duidelijk meer op het terrein van de vrouwen lagen (koken bijvoorbeeld), wel een bepaalde weerstand bij de mannen. Dan was het een kwestie van de juiste toon vinden om het ijs te breken.

Waar ze in het begin wel moeite mee hadden was, dat een vrouw kwam lesgeven terwijl een man als tolk optrad en in hun ogen dus een duidelijk ondergeschikte rol vervulde. Dit strookte niet met hun ideeën over man-vrouwverhoudingen en zeker niet met de opvattingen van de mannelijke tolk zelf.

Andere cultuurverschillen?

Ondanks de grote verschillen tussen Cambod-

Instanties, instanties, instanties...

De Huishoudelijke en Konsumentenvoorlichting (HVP) houdt zich al vele jaren bezig met voorlichting aan allochtonen. De eerste groepen die een beroep deden op de HVP waren de Indische repatrianten. Daarna volgden groepen Turken en Marokkaanse vrouwen, waarvoor naaltes georganiseerd werden, veelal in samenwerking met het plaatselijke buurt- en klubbuiswerk, de Stichting Buitenlandse Werknemers (SBW), of het vormingswerk voor volwassenen. De HVP verzorgt nu al weer vijf jaar de onderdelen naaldvakken en bewegingsleer in een VOV-project in Zutphen. Voor Vietnamese werden in regio West cursussen "huishouden in Nederland" georganiseerd.

Andere voorlichtingsinstanties die zich bezighouden met allochtonen zijn: het NIBUD (Nederlands Instituut Budgetvoorlichting, tot dusver alleen Vietnamezen), de stichting Spel en Opvoedingsvoorlichting en de stichting Consument en Veiligheid. Daarnaast wordt er ook op het terrein van de gezondheidszorg veel met allochtonen gewerkt. Instanties als GG en GD's, Kruisverenigingen, RIAGG's (Regionale Instelling v. Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg) krijgen steeds meer met culturele minderheden en hun specifieke problemen te maken en proberen voor hen een aanbod te ontwikkelen.

ja en Nederland waren er weinig cultuurproblemen bij het werken met deze groep. Het is moeilijk zicht op alle verschillen te krijgen; de andere taal is hier een enorme barrière voor beide partijen. Maar je hoeft ook niet van alles op de hoogte te zijn, zolang je je beperkt tot dat waarvoor je ingehuurd bent. Treed je buiten je functie, dan kun je de mist in gaan.

De Cambodjanen zelf maakten er ook geen punt van dat wij andere gewoonten, waarden en normen hadden. Ze doorzagen vrij snel dat het hier anders was en accepteerden dat.

Acht maanden lang iedere week een dagdeel met deze groep werken... Hoe kijk je daarop terug?

Zij zullen me bijblijven als een enorm fijne, warme en vooral erg trouwe groep om mee te werken. Ondanks alles wat ze hebben meegemaakt zijn ze vrolijk en enorm vriendelijk.

Minder leuke ervaringen hebben vooral te maken met de organisatorische kant van het project. De coördinatie binnen het team liet wat te wensen over, waardoor je toch onvolgende wist waar anderen mee bezig waren.

Wat de Cambodjanen zelf betreft, de wijze waarop ze hier in het begin benaderd zijn zullen ze niet gauw vergeten. De minachting voor hun cultuur en kennis heeft hen vreselijk gekwetst.

Inmiddels zijn er weer nieuwe groepen Cambodjaanse vluchtelingen in Nederland aangekomen. Krijgen zij eenzelfde programma?

De groepen zullen vermoedelijk in drie verschillende plaatsen gehuisvest worden. Wat de opvang en begeleiding van deze mensen betreft: er is nu een "faciliteitenregeling vluchtelingen", waarop gemeenten een beroep kunnen doen voor subsidie. De voorlichting zal dus van nu af aan door de gemeenten

zelf overgenomen worden. Waarschijnlijk zullen de programma's minder intensief van opzet zijn en over een langere periode uitgesmeerd worden, zodat de mensen meer tijd krijgen om de informatie te verwerken. Daar was in dit project te weinig ruimte voor.

Waar kun je terecht als je een voorlichtingsprogramma voor allochtonen wilt opzetten?

Tallose instanties (zie kader) houden zich ermee bezig en er gebeurt ontzettend veel. Het grote probleem is echter dat daarvan nauwelijks een overzicht te krijgen is. Eigenlijk zou er een centraal punt, een soort databank, moeten bestaan, waar ieder die op het terrein van deze voorlichting bezig is terecht kan voor informatie over materialen, activiteiten, beschikbare deskundigen enz.

Naschrift

De noodzaak van een databank, maar dan voor het hele terrein van de huishoudelijke voorlichting, kwam ook naar voren op het symposium van de sectie Voorlichting van de Vereniging voor Huishoudkunde (VHN) in januari van dit jaar.

In het Tijdschrift voor huishoudkunde zal in de toekomst meer aandacht besteed worden aan het werken met allochtonen. Voor achtergrondinformatie over dit onderwerp: Andreas Epping, 1982. Cultuur en Communicatie. Samson, Alphen a/d Rijn.

Dit najaar verschijnt er een evaluatie-rapport van het project te Oss. Nadere informatie: Opvangcentrum Apeldoorn, tel. 055-218340.

Korrespondentieadres

Louisa Bosker, Stichting Consument en Veiligheid provincie Gelderland, Asterstraat 163, 6708 DM Wageningen.